

Tapani Tikkanen puhe Isonkyrön itsenäisyyspäiväjuhlassa 6.12.2019

Kunnioitettu sotiemme veteraani, veteraanisukupolven edustajat, arvoisa kunnanjohtaja, hyvä juhlayleisö;

Haluan kiittää kutsusta tulla pitämään puhe itsenäisyyspäiväjuhlaanne! Se on minulle suuri kunnia.

Tasan 80 vuotta sitten, juuri tähän aikaan everstiluutnantti Matti Laurilan Jalkaväkirykmentti 23:n I Pataljoona oli sijoitettuna Viipurin läänin Pyhäjärvelle, Montruan kyläalueelle. Pataljoonaa johti kapteeni Veikko Vallas ja siinä oli kaksi isokyröläiskomppania: esikuntakomppania, päällikkönään luutnantti Ahola ja ensimmäinen komppania, johtajanaan luutnantti Kanerva. Pataljoonan muut komppaniat olivat myös lähikunnista. Toinen komppania oli muodostettu vähäkyröläisistä, kolmas jurvalaisista ja konekiväärikomppania laihialaisista. Pataljoonan miesvahvuus oli 845 miestä.

Pataljoona oli siirtynyt Montruan kyläalueelle aamulla 26.11. Yksiköt ja joukko-osastot päälliköineen ja komentajineen suunnittelivat tuolloin uudisrakentamista talven varalle. Yleisesti todettiin, että harjoituksista tulikin pitkäaikaisemmat kuin lokakuussa kuviteltiin. Lomasuunnitelma uusittiin ja marraskuun 27. päivänä rykmentti ilmoitti pataljooniin, että 8 % komppanioitten miesvahvuudesta sai päästää lomalle. 30.11. kello 4.55 rykmentin esikunnan kenttäpuhelin pirahti ja 8. divisioonasta kerrottiin, että lomalla olevat miehet oli kutsuttava heti takaisin. Lomakielto tuli heti voimaan. Kello 8.45 divisioonan esikunta ilmoitti vihollisen ylittäneen rajan kello 6.45 Metsäpirtissä.

Ensimmäinen punatähtinen kone nähtiin Montruan taivaalla kello 10 ja sotapäiväkirjaan merkittiin "täten on vapaussotamme jälkipuhdistus alkanut". Pataljoonassa tiedettiin nopeasti, että varsin lähellä olleelle Sakkolan rautatieasemalle oli pudonnut vihollisen lentokone, "jota ohjasi eräs bolševikkinuorukainen". Se oli ilmeisesti ensimmäinen alasammuttu venäläinen lentokone.

Suuret uutiset jatkuivat, maa julistettiin sotatilaan ja ylipäälliköksi tuli jälleen Mannerheim. Vapaussodan valkoinen kenraali oli ylennetty rauhan vuosina sotamarsalkaksi. Kaupunkeja pommitettiin ja kannakselaisten evakkokuormat täyttivät tiet. Pataljoonan miehet jatkoivat linnoittamista. Tiedettiin, ettei enää harjoiteltu, taistelu oli edessä. Missä ja milloin se tapahtuisi, sitä ei

esikunnassakaan tiedetty joulukuun alussa. Jalkaväkirykmentti 23 oli III Armeijakunnan reservinä.

Huhut liikkuivat vilkkaana. Milloin oli ammuttu Leningradia kenraali Nenosen henkilökohtaisesti suuntaamalla tykillä, milloin venäläiset olivat Viipuria pommittaessaan säästäneet talon, jonka heidän hyväkseen toiminut vakooja omisti. Rajalta kerrottiin tavatun vastapuolen tiedustelijana milloin suojeluskuntaupseeri, milloin kreikkalaiskatollinen pappi. Kun varsinaiset sotatoimet olivat vielä kokematta, oli joukkojen mieliala, sanomalehdessä ilmaistuna, rohkea ja innostunut.

Aprikoitiin milloin tulisi lähtö. Ja äkkiä itsenäisyyspäivän iltana se tapahtui. Vihollinen oli päässyt Taipaleenjoen yli. Sää ei ollut paras mahdollinen, päivä alkoi leutona, mutta kello 9 nousi kova lumipyry. Joku siinä lähtökiireessä tokaisi: "Laurila on anonu etehe".

Vallaksen I Pataljoona aloitti kello 21 marssin tuulessa ja tuiskussa, joskin yksi Konekiväärikomppanian joukkue kuljetettiin etujoukkona suurilla linja-autoista muutetuilla sairausautoilla. Konekiväärit kasattiin kovalla kiireellä auton etuosaan komppanianpäällikön yrittäessä jouduttaa toimintaa. Ajatus puettiin sanoiksi: "Nähtävästi meitä jossakin oikein sydämen pohjasta odotetaan. Onko jo nyt miehistä puutetta, vaikka sota on vasta alussa".

Saaprun tavoitettuaan pataljoona majoittui aamuyöksi teltoihin. Tuntui oudolta, kun upseeri, joukkueen johtaja, yöpyi miesten kanssa samassa teltassa.

Marssi jatkui kohti Taipaleen rintamaa. Autoja tuli vähän väliä vastaan, oli kaatuneita ja haavoittuneita. Jotkut rohkeimmat kohottivat suojapeitteitä ja katsahivat kuusenhavujen keskellä nukkuvia. Hiljaisuus täytti mielet.

Muutaman tunnin jälkeen saavuttiin rintaman takamaastoon, parin kolmen kilometrin päähän etulinjasta. Osastot 1. ja 2. Komppaniasta sekä 1. Konekiväärikomppaniasta, kahdeksan aliupseeria ja 36 miestä, lähetettiin Kirvesmäen alalohkon etulinjaan.

Sanotaan: "Ei sota mitään, mutta ne rauhan ajan harjoitukset! Aika pitkälle näin onkin laita, mutta sitten tulee kuolema ja muuttaa kaiken." 9.12. kaatui Jalkaväkirykmentti 23:n ensimmäinen mies, laihialainen kersantti Tauno Saimala. Ennen sodan päättymistä rykmentistä kaatui kaikkiaan 682 miestä, heidän joukossa 56 isokyröläistä. Heidän viimeiselle leposijalleen laskimme hetki sitten havuseppeleen.

Hyvät kuulijat!

Suomen itsenäisyys oli kaikkein uhanalaisin talvisodan alussa joulukuussa 1939 ja sodan viimeisinä päivinä maaliskuun alkupuolella 1940. Neuvostoliitto asetti vuoden 1918 vallankumouksen jälkeen Venäjälle siirtyneen suomalaisen kommunistin Otto Ville Kuusisen nukkehallituksen houkutellakseen Suomen työväestön kapinaan joulukuun alussa 1939. Suomen kansa oli kuitenkin täysin yksimielinen. Stalinin puhdistukset Neuvostoliitossa olivat saaneet jopa ääriivasemmiston vakuuttuneeksi siitä, että vastarinta on parempi vaihtoehto kuin antautuminen.

Talvisodan lopussa Ranskan ja Englannin avuntarjous Suomelle sai Stalinin pysäyttämään suurhyökkäyksensä, joka oli murtamassa Suomen puolustuslinjat. Paikallisesta rajansiirrosta uhkasi kehittyä suurpoliittinen konflikti. Sodan jatkuminen muutamankin viikon ajan olisi voinut johtaa kohtalokkasiin läpimurtoihin rintamalla ja Suomen miehitykseen.

Palataan ajassa taaksepäin ja mietitään, minkälaisien vaiheiden jälkeen Suomesta oli tullut se itsenäinen maa, jota itänaapuri niin kovin 80 vuotta sitten tavoitteli.

Suomalaisen yhteiskunnan perusta luotiin Ruotsin 600-vuotisen vallan aikana. Hallinnon kulmakiviä ovat paikallistasolle ulottuneet kirkon ja valtion toiminnot sekä laki ja oikeudenkäyttö. Kirkon asemasta täällä on hyvänä esimerkkinä Isonkyrön Vanha kirkko. Sen seinustalla mm. nuijamiehet pitivät kokoustaan ja sen luona tapahtuneesta yhteenotosta alkoi Nuijasota. Viereisessä Kontsaan saarella on nuijapäälliköiden mestauspaikka.

Valtion toimet tuntuivat erityisesti veronkannossa ja sotaväen varustamisessa. 19.2.1714 isokyröläiset talonpojat puolustivat Carl Gustaf Armfeltin karoliinien rinnalla kotiseutuaan. Taistelun päätyttyä 141 kyröläistä kerättiin Napuen vainioilta noin 3000 kaatuneen joukosta. Tappiot olivat valtavat ja kaikki yhden päivän aikana!

Suomesta alettiin puhua valtiona vasta, kun venäjän keisari Aleksanteri I muodosti valloittamistaan Ruotsin itäisistä maakunnista autonomisen suuriruhtinaskunnan vuonna 1809. Suomen rajat muodostuivat kahdessa vaiheessa, Haminan rauhansopimuksella 1809 ja vuonna 1812, jolloin Viipurin, Käkisalmen ja Kyminkartanon läänit liitettiin muun Suomen yhteyteen.

Suomen valtiopäivälaitos syntyi, kun Aleksanteri I kutsui maaliskuussa 1809 Ruotsin valtiopäiväjärjestyksen mukaan suomalaiset valtiopäiväedustajat neljästä säädystä Porvoon valtiopäiville. Neljä säätyä, ritaristo ja aateli, papisto, porvaristo ja talonpojat, vannovat uskollisuudenvalan keisarille ja keisari vakuutti pitävänsä voimassa suomalaisten perustuslailliset oikeudet. Sanotaan keisarin korottaneen Suomen "kansakunnaksi kansakuntien joukkoon" puhuessaan maapäivien päättäjäisissä 18.7.1809.

Venäjän keisari Aleksanteri II kutsui vuonna 1863 Suomen säädyt säätämään lakeja, jotka hän lupasi vahvistaa. Uudistuksina mainittakoon kansakoululaitos, oma raha markka sekä kuntien ja seurakuntien erottaminen toisistaan. Isonkyrön kunnallinen itsehallinto alkoi 1865.

Hyvät kuulijat!

Suomen erillisasema ja Venäjän yhtenäistämispolitiikka törmäsivät 1890-luvulla, jolloin alkoi ensimmäinen sortokausi. Usko keisariin romahti, suomalaisten ja Venäjän hallinnon välille syntyi avoin vastakkainasettelu. Passiivisen eli aseettoman vastarinnan jatkoksi syntyi aktiivista, väkivaltaan turvautuvaa toimintaa. Kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov murhattiin 1904 ja oikeuskansleri Eliel Soisalon-Soininen seuraavana vuonna.

Helipotusta Suomen tilanteeseen toi kuitenkin Venäjän sisäinen kehitys, joka kärjistyi maan kärsittyä tappion Japanin vastaisessa sodassa. Tsaarivalta pääsi kuitenkin jaloilleen ja Suomessa koettiin toinen sortokausi vuodesta 1909 alkaen. Venäläiset saivat Suomessa samat oikeudet kuin maan omat kansalaiset. Ensimmäisen maailmansodan sytyttyä tuli julki venäläistämishjelma, jonka tavoitteena oli lakkauttaa itsehallinto ja tehdä Suomesta Venäjän maakunta.

Joukko helsinkiläisiä ylioppilaita kääntyi Saksan puoleen, jääkäriiliike sai alkunsa ja Kuninkaallisessa Preussin 27. Jääkäripataljoonassa koulutettiin 1900 miestä.

Huono sotamenestys oheisongelmineen johti keisarivallan päättymiseen. Keisari Nikolai II luopui vallasta 15.3.1917. Venäjän väliaikainen hallitus antoi 20.3. maaliskuun manifestin, jolla kaikki sortokausina laittomasti annetut Suomea koskevat määräykset peruutettiin. Oikeus- ja sotaministerinä toiminut Aleksandr Kerenski nousi Venäjän pääministeriksi. Kerenski hajotti Suomen eduskunnan ja lähetti Suomeen lisää sotajoukkoja. Elokuussa maassa oli jo noin 125 000 venäläistä sotilasta.

Venäjän armeijan jatkuvat tappiot koituivat Kerenskin hallinnon tuhoksi. Monet joukko-osastot kapinoivat ja maa ajautui sisäiseen kaaokseen. Leninin ja Trotskin johtamat bolševikit aloittivat 7.11.1917 vallankaappauksen. Aamulla, kun Venäjän väliaikainen hallitus oli vielä vallassa, pääministeri Setälä sai puhelun: "Toimikaa tarpeen mukaan! Omalla vastuullanne!"

Setälän senaatti teki ratkaisun: Se päätti olla tunnustamatta Venäjän uutta hallitusta korkeamman vallan haltijaksi Suomessa. Senaatti katsoi, että Venäjän ja Suomen yhteys oli lakannut. Kyseessä oli Suomen ensimmäinen itsenäisyysjulistus.

Kahden päivän kuluttua 9.11.1917 eduskunta hyväksyi kolmimiehisen valtiohoitajakunnan asettamisen hoitamaan valtionpäämiehen tehtäviä ja hyväksyi siten oman toimivaltansa kaikissa Suomea koskevissa asioissa.

Suomi oli siis muodollisesti itsenäinen valtio, mutta siltä puuttui ulkovaltojen tunnustus ja oman maan täydellinen hallinta.

Kolmea valtionhoitajaa ei kyetty toteuttamaan. Eduskunta hyväksyi illalla 15.11. Santeri Alkion esityksen, jolla eduskunta päätti toistaiseksi itse käyttää sitä valtaa, joka voimassa olleitten säännösten mukaan on kuulunut keisarille ja suuriruhtinaalle.

Eduskunta valitsi Setälän tynkäsenaatintilalle 27.11. P. E. Svinhufvudin kokoaman porvarillisen senaattorilistan. Senaatti hyväksyi 4.12. itsenäisyysjulistuksen, joka annettiin kansalle tiedotteena. Svinhufvud luki sen keskeiset ajatukset eduskunnalle. Sitä ei siis käsitelty eikä siitä äänestetty.

Hyvät kuulijat!

Kun kuitenkin haluttiin myös korkeimman vallan haltijan eli eduskunnan tahdonilmaisu, eduskuntaan tuotiin 6.12.1917 porvarillisten puolueiden yhteinen ponsilauselma itsenäisyysjulistuksesta:

"Sen johdosta, että hallitus on tehnyt eduskunnalle esityksen uudeksi hallitusmuodoksi, joka on rakennettu sille pohjalle, että Suomi on riippumaton tasavalta, eduskunta korkeimman valtiovallan haltijana päättää puolestaan hyväksyä tämän periaatteen ja hyväksyä myös, että hallitus, saattaakseen Suomen valtiollisen itsenäisyyden tunnustetuksi, ryhtyy niihin toimenpiteisiin, jotka hallitus on sitä varten tarpeelliseksi ilmoittanut."

Vaikka tarkoitus ei ollut käydä keskustelua eikä äänestää, sosialistien Kullervo Manner teki vastaehdotuksen. Eduskunnan äänestyksessä porvarien ehdotus voitti sosialistien ehdotuksen äänin 100 – 88.

Sekä porvarit että sosialistit olivat yksimielisiä siitä, että Suomi oli oleva riippumaton tasavalta. Erimielisyys koski toteuttamistapaa. Sosialistit halusivat eduskunnan ohjaavan toimeenpanoa, porvarit antoivat suuremman toimivallan senaatille.

4. tammikuuta 1918 Venäjän työläis- ja sotilasneuvostojen toimeenpaneva keskuskomitea, sekä Ruotsin ja Ranskan valtiot tunnustivat Suomen itsenäisyyden, Saksa 6. tammikuuta. Pääministeri Svinhufvud kertoi 8.1. eduskunnalle Suomen itsenäisyyden saamista ulkovaltojen tunnustuksista. Eduskunta kohotti kolminkertaisen ”raikkaan eläköön huudon vapaalle Suomelle, Suomen vapauden pysymiselle, lujittumiselle, kehittymiselle, Suomen kansan ikionneksi ja menestykseksi. Vapaa Suomi eläköön!”

Vaikka ulkovallat olivat tunnustaneet Suomen itsenäisyyden tammikuun alussa 1918, maan hallituksella ei ollut omaa armeijaa, poliisia eikä rajavartiolaitosta. Maassa oli jopa 75 000 venäläistä sotilasta. Punakaarteja oli 375 ja niissä 25 000 – 30 000 jäsentä. Vapaaehtoisia suojeluskuntia oli noin 400 ja niissä noin 38 000 jäsentä.

Hyvät kuulijat!

Suomen tilanne romahti, kun järjestäytynyt työväki teki aseellisen vallankumouksen 27.1.1918. Aseellisella vallankaappauksella pantiin viralta vaaleilla valittu eduskunta, sen valitsema senaatti ja riippumaton oikeuslaitos. Senaattorit ja eduskunnan puhemiehet ja muut porvarilliset johtomiehet määrättiin vangittavaksi. Nuorsuomalaisen kansanedustaja Antti Mikkola murhattiin 1.2.1918.

Etelä-Pohjanmaan venäläisen varuskuntien aseistariisuminen aloitettiin tammisunnuntaina 28.1.1918. Venäläiset riisuttiin aseista Vaasassa, Seinäjoella, Ylistarossa, Laihialla ja Lapualla. Vapausotaan lähteneet suojeluskuntalaiset joutuivat kukistamaan myös vallankumouksellisten kapinaa, sota muuttui sisällissodaksi. Taisteluissa venäläiset antoivat tukensa punaisille, mutta sotamenestys kallistui vähitellen laillisen hallituksen joukkojen hyväksi. Se sai miesvahvistusta 18.2. alkaen kutsuntojen kautta sekä jääkäreiden pääjoukon saavuttua Vaasaan 25.2.

Koulutus, sotilaskuri ja hyvin johdetut sotaliikkeet antoivat uskoa valkoisten voittoon. Tampereen valtaus huhtikuun alussa 1918 oli käännekohta. Kolmas sotatilanteen kääntäjä oli Saksa, joka karkotti ruotsalaiset Ahvenanmaalta 5.3. ja valloitti Etelä-Suomen kaupungit huhtikuussa. Hallituksen joukot valtasivat Viipurin 29.4 ja punaisten vastarinta lakkasi toukokuun alkupäivinä.

Vapaussodan ja talvisodan jälkeen Suomen kolmas vapaussota käytiin vuosina 1941 – 1945 ja sen kriittisimmät vaiheet olivat Tali – Ihantalassa kesä - heinäkuun vaihteessa 1944. Matti Laurila kirjoitti ennen sotia vuonna 1937: "Lakeuden lapset ovat jaksaneet sukupolvesta toiseen herpautumatta palvella isänmaata. Me uskomme jaksavamme nyt ja eteenpäin – isänmaan tähden." Näin myös tapahtui ja Suomi säilytti talvi- ja jatkosodassa itsenäisyytensä.

Isossakyrössä liikkuessani olen huomionut yrittäjämyönteisyyden, monipuoliset palvelut, yhteisöllisyyden ja luonnon, jonka keskipisteenä on Kyrönjoki. Monet historialliset kohteet ja tapahtumat lisäävät asukkaiden yhteenkuuluvuuden tunnetta. Valtiollinen itsenäisyytemme takaa kunnille oman itsehallinnon. Isonkyrön kunnan omaa tahtoa on kuunneltu ja Valtioneuvosto on tehnyt päätöksen, jonka mukaan Isonkyrön kunta siirtyy Pohjanmaan maakunnasta Etelä-Pohjanmaan maakuntaan 1.1.2021. Hallinnollisten rajojen siirroista huolimatta perinteet ja isänmaanrakkaus kantavat sukupolvelta toiselle.

Napuen taistelun muistomerkin paljastamisesta tulee ensi kesänä kuluneeksi 100 vuotta. Muistomerkkiin on hakattu sanat:

Pohjanmaan lakeudet. Te voitte todistaa, että me taistellesamme tällä kentällä emme tuumaakaan horjahtaneet velvollisuuden ja isänmaanrakkauden tieltä, vaan kaadimme paikallemme lähes viimeiseen mieheen. Jättäen tuleville polville perinnöksi velvoittavan esimerkkinne seisoa kovina aikoina isänmaan puolesta, niin kuin me tällä kentällä seisoimme, sekä tarvittaissa kaatua viimeiseen mieheen, niin kuin me tällä kentällä kaadimme.

Toivotan isokyröläisille hyvää itsenäisyyspäivää, leppoisaa joulun odotusta ja menestystä tuleville vuosille!